

Dr. Gojko Mišković

TELEKI PÁL GRÓF, AHOGY SUGÁR F. PÉTER TÖRTÉNÉSZ LÁTTATJA

Charles W. Ingrao professzornak, az Austrian History Yearbook szerkesztőjének, az európai Vajdaság és Szerbia igaz barátjának ajánlom.

A tekintélyes Austrian History Yearbook (Osztrák történelmi évkönyv) 2000. évi harmincegyedik füzetében központi és kiemelt helyet foglal el a scattle-i Washington Egyetem nemrégiben elhunyt történelemtanárának, Sugár F. Péternek a tanulmánya. A tanulmány címe: Minél inkább változik, a magyar nacionalizmus egyre inkább azonosul korábbi önmagával (The More It Changes, the More Hungarian Nationalism Remains the Same) cleve arra utal, hogy a szerző nagy feladatot tűzött maga elé.

Mivel a szerző igazán jól ismeri a témát, és majdnem irodalmi nyelvezetet használ, ez a harminc-egynéhány oldalas esszé a Habsburg Birodalom, a Monarchia és Magyarország újabb kori politikai történetének igazi kaleidoszkópja.

A szöveg sikerének értékeléséhez nagyban hozzájárulnak a tekintélyes kommentátorok is: a bécsi Horst Haselsteiner professzor, a pozsonyi Dušan Kováč és a kolozsvári Camil Mureșanu professzor.

Ez a kiemelkedően jó és objektív szöveg két helyen említi Teleki Pál gróft. A Magyarország a két háború között című fejezet (145–147. oldal) a következő megállapításokat tartalmazza:

„Horthy Miklós ellentengernagy, a tulajdonképpeni régens nem az egyetlen volt, aki igazán meghatározta azt a húsz évet. Az első tíz év meghatározó egyénisége Bethlen István gróf volt, a másodikra pedig egy egész csoport nyomta rá bélyegét. Ennek a csoportnak az élén Gömbös Gyula, majd Imrédy Béla állt. Ők az országot a mérsékelt jobboldaliságtól a fasizmus felé vezették. A tragikus sorsú Teleki Pál gróf megkísérelte a lehetetlent: sikerrel koronázni a magyar nemzeti törekvéseket, de úgy, hogy az ország kimaradjon a második világháborúból. Miután öngyilkos lett, és Magyarország belépett a háborúba, a jobboldal egyre inkább a fasizmus felé toldott, s ez a Sztójay-kormány és Szálasi Ferenc rövid életű nyilas diktatúrája idején tetőzött.”

„... Bethlen rezsimje továbbéltette a magyar nacionalizmus hagyományos formáját (Nagy-Magyarország), de új kifejezési módokat kellett keresnie. A fő mód a revizionizmus, azaz a trianoni magyar határok kiigazításának a követelése lett. Hangsúlyozni kell, hogy a revizionizmus az etnikailag méltányos határrendezésen túl a »Szent Korona« területeire is igényt tartott.

Bethlen nem volt szemitabarát, de a zsidóüldözés nagy ellenérzést váltott ki belőle. Ellenezte a vagyonrongálást és az egyének elleni támadásokat, mert félt a csőcselék tombolásától. Ezenkívül úgy vélte, hogy a zsidók jelentős szerepet játszhatnak az országban mint vállalkozók. Figyelembe véve, hogy mit értek el a kereskedelemben, az iparban és a bankéletben, tudta, hogy az ország hasznos polgárai voltak, akik szervesen beépültek a gazdasági életbe. Sajnos, elveit hazájában csak kevesen vallották. Még az ugyanolyan konzervatív Teleki Pál gróf is, Bethlen egyik elődje, kötelezőnek érezte, hogy előterjessze Európa egyik első zsidó- és kisebbségellenes törvényét (az 1920. évi XXV. törvényt), és korlátozza a zsidóknak és más kisebbségieknek az egyetemekre való beiratkozását.”

A nacionalizmus hordaléka és a kiemelkedő személyiségek sorsa gyakran elválaszthatatlan egymástól. A dicső múlt emlegetése és a „Mindent vissza!” felkiáltás arra készítette Teleki Pál grófot, hogy az antik görög tragédiák hőseként lépjen színre. Ott pedig a nacionalizmus molocha várta.